

Liberalul gorjean Nicolae Hasnaș, susținător al învățământului public românesc

*Gheorghe Nichifor,
Dorina Nichifor*

Medicul Nicolae Hasnaș (1875 – 1966), un personaj fabulos, prin tot ceea ce a întreprins de-a lungul vieții sale¹, a poposit pe meleagurile „Gorjului istoric și pitoresc” în prima parte a secolului al XIX-lea. Medic de excepție, gazetar, senator și deputat, prefect, om politic liberal de mare atitudine, a făcut istorie și a rămas în memoria celor care l-au adoptat.

S-a născut la 5 noiembrie 1875, în localitatea Salcia-Nicșeni,² în mijlocul unei familii de mici intelectuali, tatăl fiind învățător, cum susțin unele informații.³ Școala primară a absolvit-o în comuna natală, iar studiile gimnaziale și liceale la Botoșani⁴.

În amintirile sale, nu ne dă de înțeles că tatăl său ar fi fost învățător, ci mai degrabă un fel de logofăt, vechil, pe moșia boierului Docan. Pe când finalizase cursurile școlii primare la Botoșani, gospodăria lor „scăpătase”, iar Spiridon, tatăl său, „înglodat în puzderia de copii”, își tensionează relațiile cu boierul care-l acuză „că se vâără prea mult între curte și țărani pâlmași”. Toate acestea l-au determinat să accepte propunerea cumnatului, preotul Teotist Răileanu, de a-l duce pe fiul său la Seminarul „Veniamin Ciobanu” din Iași.⁵

De prin clasa a VI-a de liceu sunt constatate și „preocupările socialiste” ale fraților Hasnaș, Nicolae și Spiridon. Citeau publicații de stânga, fiind mari admiratori ai Sofiei Nădejde. Prilejul de a-și pune ideile în practică s-a ivit în 1893, când tinerii au mers prin sate pentru a-i pregăti pe țărani în vederea

1 Vezi, pe larg, Gh.Nichifor, Dorina Nichifor, *Nicolae Hasnaș – „medicul” liberalismului gorjean*, Craiova, Editura Arves, 2012

2 Azi există numai localitatea Nicșeni, sat reședința cu același nume.(Eliza Ghinea, Dan Ghinea, *Localitățile din România. Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 366)

3 C. Lupescu, *Biografii sentimentale*, Târgu-Jiu, Editura „Gorjeanul”, 1993, p. 49

4 V. Bobocescu, Emil Ceaușu, C. Bălăieș, Gr. Gr. Lupescu, *Personalități gorjene în medicină de-a lungul istoriei, Înaintașii – precursorii*, vol. 1, București, 2010, p. 50

5 Scena deciziei familiei de a-l trimite la Seminar, descrisă chiar de personajul nostru, are o savoare aparte. „Îmbrăcat în costum moldovenesc, strâns în bete peste cămașa albă și cu pălăriuța neagră, mare, cu panglici tricolore, băiețașul slab, dar cu priviri agere, șfredelitoare, cu un fel de înfățișare de înăsprire precoce” era Nicolae Hasnaș, „eroul zilei.” La verificarea ad-hoc a cunoștințelor de către părintele Teotist Răileanu a răspuns fără greșeli, „cu chibzuință.” (Dr. Nicolae Hasnaș, *Din volbura vieții...*, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2010, p. 15 – 16)

întrunirii de la Botoșani, prilejuită de sărbătorirea zilei de 1 Mai. Lucrurile au luat o turnură nefericită, întrucât s-au făcut arestări, printre ei aflându-se și Nicolae, ceea ce a stârnit nemulțumirea primarului orașului, nimeni altul decât unchiul, Gh. Hasnaș.⁶

După ce o perioadă scurtă a cochetat cu ingineria, s-a înscris la Facultatea de Medicină din București, unde a studiat cu marii profesori ai vremii, specializându-se în chirurgie.

Sosit la Târgu-Jiu, în anul 1908, după un stagiul la Sulina, unde-l cunoaște pe Jean Bart, Nicolae Hasnaș găsește în orașul de la poalele Parângului o atmosferă culturală animată, naționalistă chiar, mult mai aproape de educația sa. În afara profesiei de medic, pe care și-o face cu abnegație și pasiune, este un neobosit militant spiritual, preocupându-se de tot ceea ce era modern și avansat la vremea respectivă. Aria extinsă de activitate, într-o multitudine de domenii, include și învățământul.

La 21 mai 1914, de „Sf. Constantin și Elena”, când Dincă Schileru⁷ își serba ziua onomastică, prin inaugurarea școlii ridicată pe cheltuială proprie, Nicolae Hasnaș era prezent la Bâlteni.⁸ Aici a vorbit despre rolul învățământului în ridicarea maselor țărănești la o nouă viață culturală, socială și economică. A invocat efortul pe care trebuie să-l depună dascălii rurali pentru ca sătenii să devină stăpâni autentici ai pământului, cu drept de a-și alege în mod liber reprezentanții. Erau nobile idei liberale, aflate în drum dinspre Apus către Răsăritul Europei.⁹

La finalul primului război mondial, prin stăruința medicului, se deschide în casele Milescu, Școala Normală de Băieți, unde va preda o vreme disciplina Igienă.¹⁰ Mai târziu, când va accede în Parlament va susține mult mai eficient această instituție de învățământ și adesea va pleda la tribună ca Igiena să fie predată exclusiv de specialiști.

În ziua de 15 august 1921, la Mânăstirea Tismana, Liga Culturală Gorj a patronat o serbare câmpenească organizată de elevii îndrumați de maestrul de muzică I. Molan. Dr. Nicolae Hasnaș a prezentat participanților o interesantă conferință, având ca subiect cultul eroilor.¹¹

Împlinindu-se patru ani de la moartea prof. Tiberiu Popescu¹², întemeietorul

6 *Ibidem*, p. 20 – 24

7 Pentru acest personaj, realmente emblematic pentru meleagul Gorjului, vezi, pe larg, Gh. Nichifor, Dorina Nichifor, Andrei Popete-Pătrașcu, *Dincă Schileru – o legendă vie a Gorjului*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Craiova, Editura Sitech, 2012

8 *Ibidem*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2010, p. 358 – 360

9 Nicolae Hasnaș, *op. cit.*, p. 77

10 *Ibidem*, p. 148

11 Nicolae Hasnaș, *Raportul de activitatea Ligei Culturale, secția Târgu-Jiu*, în „Revista Jiului”, an I, nr. 11 – 12, din 9 iunie 1921, p. 66

12 Vorbind în Parlament, marele istoric Nicolae Iorga îi făcea o emoționantă caracterizare: „Tânăr, frumos, inteligent, profesorul gorjean a mers la luptă cu o antică simplitate... I s-a propus tatălui său, ca partidul liberal din Gorj să-l treacă pe Tiberiu într-un loc fără pericol.

secției locale a Ligii Culturale, s-a oficiat la 10 septembrie 1920 un parastas în cimitirul orașului, la care au luat parte toți elevii și cadrele didactice din Liceul „Tudor Vladimirescu”. Au vorbit cu acest prilej C.Roibănescu, directorul școlii, prof. N.Andreescu, iar din partea Ligii, Victor Danielescu, cu toții subliniind meritele ilustrului dispărut, ca director și profesor, dar și „*reînviator al mișcării culturale din județul nostru*”. S-a luat decizia ca anual, Tiberiu Popescu să fie comemorat la aceeași dată și să i se confecționeze o placă comemorativă și un bust, urmând a fi amplasate în amfiteatrul școlii.¹³

Din aceeași sursă aflăm că din postura sa de președinte al Ligii Culturale, Nicolae Hasnaș a depus eforturi pentru înființarea bibliotecii populare din Târgu-Jiu, cumpărându-se peste 1500 volume. Tuturor celor care l-au susținut le mulțumește, rugându-i și pentru viitor să-i fie alături. Cărțile erau din toate domeniile: istorie, agricultură, sociologie, literatură, muzică, medicină populară, știință aplicată, religie, drept etc. S-au făcut și abonamente la ziare și publicații culturale. Interesantă ni se pare lista donatorilor: C.Neamțu, Al.C.Calotescu-Neicu, Nicolae Hasnaș, Tănase Iacobescu, Lafcovici Anton, Pantelimon Voiculescu, Aristică Schileru, I.Mărgulescu-Bălești și alții.¹⁴

La 3 martie 1921, Nicolae Hasnaș primea răspuns la scrisoarea sa cu privire la comemorarea centenarului Tudor Vladimirescu, de la Nicolae Iorga, președintele Ligii Culturale. Se atrăgea atenția că „*serbările din luna martie, pentru comemorarea plecării lui Tudor Vladimirescu, ce au loc la București, nu au nicio legătură cu marile serbări hotărâte de congresul Ligii, și care vor avea loc o dată cu congresul de anul acesta din Târgu-Jiu, la 9, 10 și 11 iunie*”.¹⁵

În legătură cu omagierea unui veac de la Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, dr.Nicolae Hasnaș și prof. N.Andreescu au realizat o lucrare ce a fost răspândită printre elevi și introdusă în toate bibliotecile școlare.¹⁶

Lucrarea debutează cu un „*Cuvânt înainte*”, semnat de dr.Nicolae Hasnaș, intitulat sugestiv „*Închinare*”. Portretul lui Tudor este realizat după moda timpului, influențată încă de romantismul târziu românesc. „*Ridicat din mijlocul marilor mase ale mulțimii, el a înțeles și grozavele chinuri și marile nedreptăți în care se zbătea de mai bine de zece decenii, acest năpăstuit și asuprit popor românesc, sub cruda și neomeneasca domnie fanariotă*” – scria el.¹⁷

Alegerile din 1922 îl propulsează pe Nicolae Hasnaș în poziția de senator

---

Iar el, părintele a răspuns: Va merge la datoria lui orice ar fi să se întâmpile cu dânsul.” (Gh. Nichifor, Tiberiu Popescu, erou al luptei pentru unitate națională, în „Gazeta Gorjului”, an XXI, nr. 3590, din 12 noiembrie 1988)

13 Nicolae Hasnaș, *Raportul de activitatea Ligei Culturale, secția Târgu-Jiu*, în „Revista Jiului”, an I, nr. 11 – 12, din 9 iunie 1921, p. 66

14 *Ibidem*, p. 76

15 „Revista Jiului”, Târgu-Jiu, nr.9, din 15 martie 1921, p. 24

16 Nicolae Hasnaș, N. Andreescu, *În amintirea centenarului mișcării lui Tudor Vladimirescu. Album istoric, artistic și pitoresc al Gorjului*, Târgu-Jiu, 1921 (lucrarea nu este paginată)

17 *Ibidem*

al Gorjului, din partea Partidului Național Liberal. Secretar al biroului Senatului, pe tot timpul mandatului, este o prezență activă și ca vorbitor. Intervențiile sale solide, formulate într-o manieră coerentă și convingătoare, demonstrează implicare politică și socială, precum și un grad de cultură generală ridicat. În disputele la care ia parte dovedește aplomb și de cele mai multe ori un foarte agreabil simț al umorului.

În timpul unei intervenții de la tribuna Parlamentului, la 29 noiembrie 1922, dr. Nicolae Hasnaș abordează problema educației, domeniu extrem de important pentru viitorul nației, unde constată regretabile lacune, inclusiv un procent însemnat de analfabeți. Statisticile, luate în discuție, dezvăluie peste un milion de copii neșcolarizați și peste 600.000, „care nu pot urma din lipsă de localuri.”¹⁸

Nicolae Hasnaș intuiește un adevărat „complot” al politicianilor împotriva școlii, în fapt, mai degrabă un paradox, atâta vreme cât în paralel cu subfinanțarea învățământului se găseau bani pentru clădiri monumentale, expoziții și alte activități costisitoare. Era imperios necesar ca viziunea în acest domeniu să se schimbe radical. „Nici un program de guvernământ – spunea el – al vreunui partid care se socotește democratic nu poate începe cu altceva decât cu grija de a fi dat țării și țăranilor școlile trebuitoare.”¹⁹

Senatorul gorjean salută inițiativa prof. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii, de a recurge la ajutorul cetățenilor, deplasându-se dintr-un județ în altul, „inspectând, studiind, încurajând”. Pentru că aceste eforturi personale nu erau suficiente se impunea ca statul să realizeze economii în toate sectoarele, pentru susținerea învățământului. Chiar dacă în ultima vreme se ridicaseră aproximativ 2000 școli, în viitorul apropiat se preconiza inaugurarea a încă 3000 plus 45 școli normale.²⁰

Exprimând punctul de vedere al Partidului Național Liberal, Nicolae Hasnaș critica ideile cu privire la educație, formulate de Congresul Partidului Țărănesc, desfășurat la Iași, unde formațiunea, aflată în acel moment pe baricadele stângii politice, atacase religia ca disciplină de studiu. Programul țărăniștilor era, în opinia sa, „un amalgam de idei ce au fariseismul de a-și ascunde adevăratele intenții în concordanță de altminteri cu Constituția demagogică a domnului Stere.”²¹

Conștient de nivelul precar al culturii politice în rândul cetățenilor, Nicolae Hasnaș militează pentru susținerea educației politice prin școală, presă, asociații etc., care „făcute în mod cinstit și de oameni cinști sunt suficiente în asigurarea libertății gândirii și a voinței.”²²

18 „Monitorul Oficial”, (Senat), nr.8, din 16 decembrie, 1922, p. 24

19 *Ibidem*

20 *Ibidem*

21 *Ibidem*, p. 25

22 *Ibidem*

Dr. Nicolae Hasnaș, în calitate de raportor, reia de la tribuna aceluiași parlament propunerea constituirii Facultății de Farmacie, proiectul de lege fiind admis de către toți cei cinci delegați: Gr. Procopiu, Ermil Pangrati, dr.Nicolae Hasnaș, dr.V.Bianu, dr.Mutzef. Raportorul, Nicolae Hasnaș, constată că în interesul „*menirii noastre științifice e mult mai de folos a avea o facultate completă cu toate laboratoarele și cu toate forțele științifice necesare pentru a da și acestui învățământ amploarea științifică necesară.*”²³

Discuțiile prilejuiesc un șir de confruntări între Nicolae Hasnaș și Gh.Ghibănescu, istoric ieșean cunoscut pentru legăturile sale cu Gorjul,²⁴ care critică o anume lipsă de transparență în adoptarea legii. „*Acest proiect de lege – îi răspunde parlamentarul gorjean – este făcut cu asentimentul domnului ministru al Instrucțiunii, din inițiativă parlamentară.*”²⁵

Numărul celor care intervin în această aparent minusculă dispută crește, în discuție intervenind I.G.Duca și Ermil Pangrati, care-i reproșează lui Gh.Ghibănescu limbajul nepotrivit cu etica parlamentară. În cele din urmă lucrurile se clarifică, senatorul moldovean primind încredințarea că va putea să inițieze proiectul unor facultăți similare în orașele Iași și Cluj.²⁶

La 2 iunie 1923, Senatul a luat în dezbatere un act normativ vizând înființarea Oficiului Național de Educație Fizică. Proiectul a fost verificat de o comisie a delegaților, formată din: M.Policrat, G.Dunca, dr.Nicolae Hasnaș, St.Pop și I.Condrache. Expunerea de motive purta girul ministrului Instrucțiunii, C.Angelescu, și avea în vedere „*regenerarea fizică, în special a păturii orășenești, amenințată de o degenerare progresivă*”.²⁷ Argumentele sunt solide, reamintindu-se legiuitorilor despre preocupările în această direcție a vechilor greci, „*care timp de 12 secole neîntrerupt au cultivat în cel mai înalt grad exercițiile fizice și care au produs acea strălucită civilizație pe care și astăzi, după atâtea secole nu încetăm a o admira.*”²⁸

Precizăm că inițiativa a fost lansată de principele-moștenitor Carol, dar acum se avea în vedere înființarea unei instituții similare cu Școala superioară de educație fizică de la Stockholm, care să pregătească specialiști pentru armată și învățământ.²⁹

O altă comisie formată din Nicolae Hasnaș, L.Dauș, E.Pangrati, St.Pop și I.Trofin avansează documentele vizând recunoașterea „Asociației profesorilor

23 *Idem*, nr. 68, din 6 iulie 1923, p. 1250

24 Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade. Documente slavo-române din colecțiunea d-lui Alex. Ștefulescu*, vol.VI, Iași, Tipografia „Dacia”, Iliescu Grossu et comp., 1909; Gh. Nichifor, *Alexandru Ștefulescu – un destin în slujba istoriei*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2007, p. 133, 215, 288 – 292, 362, 367, 379.

25 „Monitorul Oficial”, nr. 68, din 6 iulie 1923, p. 1252

26 *Ibidem*

27 *Idem*, nr. 70, din 11 iulie 1923, p. 1376

28 *Ibidem*

29 *Ibidem*

universitari din România”. Aceasta, conform Expunerii de motive, își propunea între altele: consolidarea legăturilor între membrii corpului didactic superior, încurajarea cercetării științifice, cultivarea sentimentelor naționale în rândurile studenților, apărarea intereselor universitare din România etc.³⁰

Temperamentul polemic al lui Nicolae Hasnaș este vizibil într-o serie de confruntări parlamentare, cum ar fi cea din ședința din 9 februarie 1924, unde s-au discutat Statutele primei societăți române de explozii. Acum intră în dialog cu Vintilă Brătianu, ministrul Finanțelor, în problema procentului de personal românesc, pledând pentru formarea specialiștilor autohtoni. Este locul unde remarcă bunele rezultate ale unor școli din țară, cum ar fi cea de maiștri – sondori de la Petroșani, ce pregătește și un număr important de tineri gorjeni.³¹

Nicolae Hasnaș avansează propunerea de a se introduce în document obligativitatea studenților de la chimie de a face practică pe lângă fabricile de explozivi. Asemenea inițiative s-au derulat cu bune rezultate în Germania, Anglia și Franța. Vintilă Brătianu crede că o asemenea prevedere s-ar potrivi mai bine la proiectata lege de încurajare a industriei, dar senatorului gorjean i se alătură N.G.Popovici care spune: *„De acord cu domnul doctor Hasnaș, însă aș dori și cred că ar fi foarte bine, ca la toate aceste societăți cu caracter industrial și de fabricație, mai ales care se găsesc cointeresate cu statul, să impunem obligația să aibă laboratoare de cercetare și de studii profesionale.”*³²

În aceeași termeni ai discuției, dr. Ermil Pangrati consideră că Institutul de chimie tehnologică din România n-a funcționat tocmai rău, ceea ce-l face pe Nicolae Hasnaș să-i răspundă că, dimpotrivă, și-a desfășurat activitatea *„insuficient”*.³³

Întrucât învățământul comercial românesc ființa pe baza unei legi din 1901, cu prevederi mult depășite de noul cadru instituit după 1918, se impuneau grabnice intervenții ale legislativului. Nicolae Hasnaș este desemnat președinte al Comitetului delegaților, format din dr. P.Vrânceanu, A.Moșoiu, Th.Mândrocescu și Eftimie Popovici, având ca obiectiv studierea proiectului avansat de ministrul Instrucțiunii, dr.C.Angelescu.

În Expunerea de motive se preciza că la momentul respectiv în școlile superioare de comerț exista o justificată afluență de tineri. Menținerea prevederii conform căreia și elevii care nu au terminat patru clase gimnaziale puteau participa la admitere era lipsită de sens. Din aceste motive, absolvenții cursului elementar comercial trebuiau să-și dovedească pregătirea printr-un examen.³⁴

Proiectul de lege, având un singur articol, preciza că *„în școlile comerciale superioare se primesc școlari cu certificatul de promovare a clasei*

30 *Idem*, nr. 71, din 19 iulie 1923, p. 1404

31 *Idem*, nr. 36, din 23 februarie 1924, p. 625

32 *Ibidem*

33 *Ibidem*

34 *Idem*, nr. 56, din 1 aprilie 1924, Sesiunea ordinară prelungită 1923 – 1924, p. 1050

a IV-a gimnazială precum și absolvenții școlilor elementare de comerț, având etatea de 15 ani împliniți.” Aceștia din urmă vor fi obligați „să treacă un examen de admitere din materiile învățământului secundar inferior, care vor fi fixate prin regulament”.³⁵

Același comitet, prezidat de dr. Nicolae Hasnaș, înaintea Senatului în ședința din 29 martie 1924 proiectul de lege privind recrutarea personalului didactic al școlilor profesionale de fete și al școlilor comerciale de băieți, cea precedentă, din 1912, fiind total necorespunzătoare.

Documentul prevedea ca la examenul de capacitate pentru acest tip de școli să poată fi admiși pe lângă candidații prevăzuți de legislația în vigoare și licențiații academiilor de studii comerciale și industriale, care posedă certificat de absolvire a seminarului pedagogic. Erau dispensați cei care supliniseră o catedră similară cel puțin trei ani și în mod excepțional erau admiși și absolvenții cu patru ani, care supliniseră cinci ani efectiv, cu avizul inspectoratelor școlare.³⁶

În timpul ședinței din 29 mai 1924, senatorul P. Irimescu pretinde explicații cu privire la starea jalnică în care a ajuns Liceul „Bașotă” din Pomârla.³⁷ În mod expres dorește să știe suma bugetului instituției, numărul de elevi și de bursieri și lista profesorilor pe grade didactice. Nicolae Hasnaș, potrivit totdeauna intervențiilor lipsite de substanță, nu se poate abține și comentează: „*Este publicat în Anuarul liceului!*”³⁸

Pe data de 30 mai, Nicolae Hasnaș susține propunerea ministrului Industriei și Comerțului, Tancred Constantinescu, de modificare a Legii comercializării, astfel încât 1% din beneficiul fiecărei întreprinderi să se verse anual Ministerului Instrucțiunii Publice pentru constituirea unui fond din care să se înființeze și să se întrețină cămine, cantine și laboratoare studențești.³⁹

Tot acum se alătură intervenției lui N.G. Popovici care dorea extinderea acțiunii acestui procent la susținerea cercetării științifice. Senatorul gorjean pretinde că „*acest fond să fie întrebuințat pentru înființarea de laboratoare pe lângă fiecare întreprindere.*”⁴⁰

Vintilă Brătianu apreciază cele susținute de Nicolae Hasnaș, spunând: „*Acest 1% să se acorde pentru tot ceea ce privește punerea în valoare a cercetărilor și încurajarea muncii românești în toate direcțiile posibile. Prin urmare, în sensul acesta, în care de altminteri a vorbit și colegul meu cred că*

35 *Ibidem*, p. 1051

36 *Ibidem*

37 Liceul „Anastase Bașotă”, din Pomârla, județul Botoșani, a primit de la boierul filantrop căruia îi poartă numele o avere considerabilă. De-a lungul timpului aici au predat diferite personalități, între care se numără și acad. Iorgu Iordan. Primul său director a fost junimistul Samson Bodnărescu, vizitat adesea de Mihai Eminescu, I. Slavici sau Iacob Negruzzi. („Adevărul de Botoșani”, din 25 iunie 2012.)

38 „Monitorul Oficial” (Senat), nr. 56, din 1 aprilie 1924, p. 1163-1164

39 *Idem*, nr. 68, din 14 iunie 1924, p. 1210

40 *Ibidem*

trebuie interpretat textul."⁴¹

Preocupări privind domeniul educației are Senatul și în ședința din 6 iunie 1924, când se dezbate proiectul de lege a învățământului primar de stat și învățământului normal primar. Se avea în vedere unificarea celor patru tipuri de școli primare existente, punându-se bazele unei dezvoltări unitare a învățământului pe această treaptă. Prelungirea, prin lege, a școlii primare cu încă trei clase (V – VII), într-o vreme în care și în statele avansate din Europa se trecuse la acest sistem, reprezenta un pas înainte în legislația școlară românească.

Raportorul, St.Pop, prezintă o extinsă Expunere de motive, cu 16 capitole, în care se face analiza amănunțită a evoluției instrucției publice în toate provinciile țării, cu modificările survenite de-a lungul timpului în ce privește structura, salarizarea corpului profesoral etc.⁴²

Absolut utilă pentru cercetători este evidențierea evoluției numerice a personalului didactic de la reforma din 1864 până la momentul respectiv. Cu acest prilej aflăm că în anul școlar 1909 – 1910, județul Gorj avea 169 învățători titulari și 40 suplinitori (19%), în 1914 – 1915, 215 titulari, 30 suplinitori (12,2%), 1920 – 1921, 278 titulari și 117 suplinitori (29,6%). Facem precizarea că pentru anul 1921 înaintea Gorjului, din cele 34 județe ale Vechiului Regat, se aflau cu aceste procente de suplinitori numai câteva: Iași, Buzău, Brăila, Mehedinți, Muscel, Râmnicu Sărat și Romanați.⁴³

La dezbateră din acea zi, cel mai combativ pare a fi senatorul N.Costăchescu, care prezintă plenului mai multe memorii cu privire la salarizarea necorespunzătoare a cadrelor didactice. „Nu vă mai răpesc timpul – spune el – să vă citesc pasaje din aceste memorii în care găsiți accente de disperare ale corpului didactic, și în special ale învățătorilor, ca vă dați seama că nu mai poate dăinui această situație care cere o rezolvare urgentă.”

Aici intervine și Nicolae Hasnaș cu o precizare ceva mai generalizatoare: „Toți funcționarii statului suferă!” În replică N.Costăchescu îl consideră răspunzător pentru respectiva stare de lucruri pe ministrul Instrucțiunii, pe care senatorul gorjean îl apără grijuliu: „Domnul ministru a făcut și el peste poate!”⁴⁴

Dezbaterea legii a continuat în ședința din 9 iunie 1924, unde a luat cuvântul și dr.Nicolae Hasnaș, din start propagandist al societății democratice, a statului de drept și pluralismului politic. Orice lege nouă, în concepția sa, caută să evidențieze „directivele noi pe care acea lege le dă”, se pune de acord cu ideile celorlalte partide și a societății civile și „se caută a se vedea și dovedi, dacă legea, care se prezintă, are în adevăr însușirile trebuitoare pentru epoca în care

41 *Ibidem*

42 *Idem*, nr. 69, din 15 iunie 1924, p. 1287-1323

43 *Ibidem*, p. 1322

44 *Ibidem*

trăim și pentru scopul în care se înfăptuiește."⁴⁵

Meticulos, ca un autentic chirurg politic, Nicolae Hasnaș ia în dezbateră punctele de vedere exprimate de celelalte formațiuni politice. În opinia sa, din intervenția deputatului țărănist Emil Costăchescu nu s-a putut reține nimic semnificativ. „*Nu am găsit – spune el – nici o idee generatoare de concepții superioare, afară de mici răutăți de om politic, iar ca profesor domnia sa nu a putut nici combate, nici nu a voit să evidențieze directivele pe care le dă proiectul de lege actual, și care sunt fundamentate, și ca concepție și ca execuție.*”⁴⁶

Propunerea diminuării numărului de școli normale i se pare greșită și deopotrivă „*o crimă asupra națiunii, căci cine altul (învățătorul – n.n.) ar fi putut să ducă vorba și scrisul românesc peste Prut și peste Carpați până la Tisa, precum și cine ar fi putut să lumineze pe țăranul nostru astăzi fără carte, dar cu drept de vot și stăpân asupra pământului, deci conducător de fapt al țării.*”⁴⁷

Dacă nu s-ar fi constituit asemenea școli, spune Nicolae Hasnaș „*ar fi însemnat să punem în locul elevilor ieșiți din aceste școli oameni și mai nepregătiți și mai nepotriviți*”. Avantajul constă în faptul că asemenea instituții formează „*o pastă destul de maleabilă, susceptibilă de perfecționare, care va da roadele pe care le așteptăm în țara noastră*”.⁴⁸

În discursul său, Em. Costăchescu a vorbit și despre lipsa de potențial creator a legislației din învățământ. Nicolae Hasnaș se lansează într-o veritabilă demonstrație, în încercarea de a justifica cu fapte și nume lipsa de conținut a unei asemenea afirmații. „*Dar ce a fost un Conta, cu geniul lui de concepție filozofică mare – spune el – ce este un Babeș, pe care-l admiră străinătatea, ce este un Toma Ionesu, al cărui geniu creator, nu în politică, dar în chirurgie e cunoscut în lumea întreagă, ce este marele nostru istoric Iorga, dacă nu un geniu creator, ce au fost Titu Maiorescu, Coco Dumitrescu, Asache, pictorul Grigorescu sau Grecescu, acel bătrân profesor de la medicină, la care vin din toate părțile lumii să ia știință de la el?*”⁴⁹

Admirând acest important potențial intelectual, secretarul Ligii Națiunilor care a vizitat România în 1924, informează Nicolae Hasnaș, „*a rămas adânc impresionat de progresele noastre, și el spunea că are o admirație și un izvor de impresii bogat, căci România are bogate instituții de cultură, în plin progres.*”⁵⁰

Bun cunoscător al scrierilor lui Pestalozzi, senatorul gorjean pledează pentru deschiderea învățământului, pentru ieșirea sa dintre pereții școlii. „*Învățătorul, ca cetățean – declară el – trebuie să se ocupe și cu partea politică,*

45 Dr. Nicolae Hasnaș, *Discursuri ținute în Senatul României Mari în sesiunea parlamentară a anului 1924*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, f.a., p. 19

46 *Ibidem*, p. 20

47 *Ibidem*

48 *Ibidem*, p. 20-21

49 *Ibidem*, p. 21

50 *Ibidem*

este obligat chiar să o facă, căci el este îndrumătorul celor care sunt chemați să ia învățătura de la ei."⁵¹

Această solicitare se adresează nu numai corpului didactic din România, ci tuturor celor care posedă un grad de cultură ridicat. „*Căci dacă oamenii serioși se vor blaza iute – mai spune el – și vor fugi de treburile publice, atunci cei îndrăzneți, șireți, șnapani, ariviști și toată puzderia de nemernici, de oameni fără suflet și fără credință, sau mai bine zis hoji de suflete și de credințe, găsind calea deschisă, vor lua conducerea, ceea ce din nenorocire se întâmplă uneori, și atunci cei ce au stat în rezervă vor suferi, și pe drept, căci au stat deoparte, nu au intrat în luptă.*”⁵²

Concepția despre politică a lui Nicolae Hasnaș este exprimată în numele întregului partid: „*A face politică nu înseamnă a uza de funcția ce o îndeplinești și de autoritatea ce o ai, pentru ideile tale care nu corespund cu nevoile marilor mase ale poporului*”. Cu fermitate respinge zvonul că liberalii ar dori introducerea politicii în școli și cooperative sătești. Dimpotrivă, are exemple de învățători care au spus elevilor să-și îndemne părinții să voteze secera, simbolul electoral al Partidului Țărănesc, în caz contrar urmând a fi pedepsiți.⁵³

De analiza lui Nicolae Hasnaș nu scapă nici Partidul Național Român, condus de Iuliu Maniu, care deși coboară din Transilvania nu abordează în niciun fel problemele pentru minorități. „*Eu cred domnilor – consideră el – că Pactul de la Alba-Iulia, în care se precizează că se vor da școală și judecată în limba maternă a fiecărei naționalități, un cuvânt foarte mare și grav – a fost numai un fel de întuneric și avânt umanitarist, fără nicio pricepere reală a viitorului țării și a realităților*”. Mai exact este convins că aplicarea acestei prevederi a „Declarației de la Alba-Iulia” nu poate servi unității statului român.⁵⁴

În opinia senatorului de la Târgu-Jiu nici Partidul Poporului, formațiunea condusă de gen. Al. Averescu, nu are o concepție coerentă cu privire la învățământ. Mai mult, lucrarea unui anume Prie D.Prie este criticată de un specialist al școlii din Transilvania, Onisifor Ghibu. Acesta, încă din 1914, la rugămintea ministrului Instrucțiunii de atunci, I.G.Duca, a realizat un proiect de organizare a învățământului de peste Carpați, „*pentru că se știa și se pregătea ca noi să intrăm în Ardeal, ca să desrobim pe frații de acolo.*” Între timp, după observațiile pe care le-a făcut în Basarabia, concepția sa despre școală s-a mai nuanțat.⁵⁵

Greutatea demersului formulat de parlamentarul de la Târgu-Jiu se centrează, firește, pe concepția P.N.L. cu privire la învățământul românesc. Tratănd istoricește evoluția sa, pornește de la 1848, când ori de câte ori această formațiune s-a aflat la guvernare, a acționat constructiv, spre deosebire de

51 *Ibidem*, p. 22

52 *Ibidem*

53 *Ibidem*

54 *Ibidem*, p. 24

55 *Ibidem*, p. 24-25

Partidul Conservator „care când venea la putere desființa școlile pentru economii bugetare.” Continuând, pe aceeași linie, este și mai tranșant : „Așa, pe când conservatorii adăugau pentru noi școli câte 5, 10, 20 mii lei, sume derizorii, liberalii adăugau sume enorme, iar Haret începuse să dea un așa avânt învățământului, încât epoca sa devine nemuritoare.”⁵⁶

Nicolae Hasnaș distinge trei etape în evoluția învățământului românesc, din perspectiva P.N.L. Prima este reprezentată de „școala pentru a distinge slovele”, a doua pentru a forma funcționari (în județul Gorj „din școlile profesionale nu a ieșit niciun atelier de lucru, din școlile de menaj toate absolventele căutau să fie învățătoare sau suplinitoare, iar din școlile celelalte căutau să se facă notari la sate sau profesori”) și cea de-a treia urmează a fi lansată de proiectul de lege aflat în dezbateri.⁵⁷

Marea inovație a sistemului de învățământ, ce urma să fie inaugurat, constă în înlocuirea învățământului primar de patru clase, cu cel de șapte clase, avându-se în vedere ca în cei trei ani de învățământ complementar „să se învețe agricultură, meserii, lucrul manual, ca săteanul să stea la el acasă și să fie folositor.”⁵⁸

Necesitatea adoptării unei asemenea legiuiri este demonstrată de Nicolae Hasnaș cu noul cadru impus de sfârșitul războiului: înfăptuirea Marii Uniri, împrăștierea țăranilor, votul universal etc. „România, – spune el – din cauza expropriării și a bogățiilor imense ce zac în solul și subsolul ei, trebuind să devină o țară industrială, nevoia de cultură e imperios cerută, pentru a introduce în ramurile industriale români, căci altminteri vom fi inundați, în scurt timp, numai de elemente străine neamului.”⁵⁹

Nicolae Hasnaș nu poate să nu admită, în spiritul obiectivității, existența unui anume avans al Transilvaniei, unde „știința de carte este mult mai intensă” și pe de altă parte „starea culturală într-adevăr înapoiată în care se află Vechiul Regat, Basarabia și chiar Bucovina.” Chiar dacă războiul s-a încheiat, urmează altul „mult mai crâncen și mai tenace, războiul pentru cultură, pentru a putea face din țara noastră un rai, prin muncă, economie și cinste.”⁶⁰

Interesantă ni se pare laborioasa analiză pe care Nicolae Hasnaș o face cauzelor analfabetismului, de neeradicarea sa făcându-se vinovat chiar partidul al cărui membru era. Motivul pentru care ardelenii au parcurs mai mulți pași înainte s-ar regăsi în concepția reformatoare promovată de mitropolitul român Andrei Șaguna, cel ce înțelese ca nimeni altul că trebuie „să facem pe români, să facem pe săteni să-și facă ei singuri școala, pentru că lucrul făcut de ei o să fie mai iubit

56 *Ibidem*, p. 26

57 *Ibidem*

58 *Ibidem*, p. 27

59 *Ibidem*

60 *Ibidem*

și mult mai înzestrat și deci mai cu sfințenie urmat.”⁶¹

În Regat, modelul promovat de învățatul ardelean nu a fost din nefericire preluat întrucât prin Constituția din 1866 „*am declarat de la început că învățământul este al statului, obligatoriu și gratuit.*” Or, tot ceea ce este obligatoriu, „*tot ce este introdus prin restricțiuni și pedepse prea mari, niciodată nu poate să dea rezultatele cele mai bune la care cineva se așteaptă.*”⁶²

Pentru a nu se îndepărta de la această idee, Nicolae Hasnaș își avertizează proprii colegi de partid că va interveni atunci când se va discuta despre obligativitatea și sancțiunile ce vor fi aplicate pentru nerespectarea legii. „*Să căutăm pe țăran să-l deprindem cu școala, – spune el – și spre bucuria noastră, domnilor senatori, țăranul a început să se deprindă cu ea și astăzi avem atâtea școli câte ne sunt trebuincioase, pentru a da masei mari cultura și studiile ce le sunt necesare.*”⁶³

O altă cauză a situației precare din învățământul românesc o constituie, în opinia omului politic gorjean, lipsa de interes a proprietarilor de pământ pentru acest domeniu. Deși au existat de-a lungul timpului elemente progresiste, care au înțeles că „*proprietatea este o funcție socială și cere sacrificii de muncă, nu numai stoarcerea și exploatarea neomenească*”, au apărut în perioada fanariotă proprietari străini ce „*nu caută altceva decât numai să sugă și să soarbă tot sângele și vloga sătenilor*”.⁶⁴

Cunoscător avizat al evoluțiilor din propria țară, dar și din statele vecine, Nicolae Hasnaș consideră că este nevoie de eforturi sporite „*pentru dezvoltarea ideii noastre naționale unitare, necesare conservării neamului.*” În această situație recunoaște înțelepciunea locuitorilor din Banat, Ardeal și din celelalte provincii, care nu au alimentat adâncirea disensiunilor, cum se întâmpla la momentul respectiv în Iugoslavia. Pentru construirea unei legislații școlare realiste se impunea luarea în considerație a tuturor acestor lucruri și în plus „*trebuie să fim călăuziți de iubirea poporului, dar nu în sensul patriotismului romantic.*”⁶⁵

Foarte interesant că la un momentdat apare un schimb de replici cu senatorul Ermil Pangrati. Nicolae Hasnaș reamintește că românul, în mândria lui cuminte, a mers până acolo că în propria religie nu și-a născocit nici un fel de sfinți, cu excepția celui „*Sfânt așteaptă*”. Replica omului politic țăranist susține că sfântul invocat nu este de neglijat deoarece „*dascălii toți îl cunosc și așteaptă să le dea ceva și până acum nu le-a dat nimic.*”⁶⁶ Era, desigur, o aluzie directă la slaba salarizare a cadrelor didactice, în fapt de atâtea ori invocată și de senatorul din Târgu-Jiu.

61 *Ibidem*, p. 28

62 *Ibidem*

63 *Ibidem*, p. 28 – 29

64 *Ibidem*, p. 29

65 *Ibidem*, p. 30

66 *Ibidem*

Reforma învățământului, în concepția lui Nicolae Hasnaș, trebuie să se înscrie obligatoriu și pe direcția promovării reformei morale. „*Idealul nostru național – spune el – va trebui să fie liber de orice egoism, de orice tendință spre tiranie din partea celor tari și puternici.*” În acest loc, socialistul de odinioară, liberalul din acel moment, combate cu toată fermitatea comunismul ce trebuia îndepărtat printr-o educație serioasă. Era singura șansă „*ca acei care caută să ne otrăvească sufletele, comunismul roșu – care sunt cei mai mari reacționari și ultrareacționari – să nu prindă și la noi.*”⁶⁷

Luând în discuție obiectivele generale ale școlii românești, Nicolae Hasnaș trece practic în revistă programul P.N.L. de a realiza o legislație coerentă în concordanță cu necesitățile reale ale țării. Legiuirile promovate de liberali „*nu sunt niște verigi de lanțuri disparate, unele de un fel, altele de altfel, ci este o continuitate lentă, conducând întotdeauna spre progres.*”⁶⁸ Într-un plan mai amplu, legile din învățământ, justiție, domenii, căi ferate „*coroborează una cu alta, încât să meargă progresul cel mare.*”⁶⁹

Pentru că scopul imediat al școlii este acela de a trece de la formarea de funcționari la pregătirea de buni meseriași, Nicolae Hasnaș aduce un exemplu din județul său, de la Novaci. În această localitate, după război, la un momentdat un grup de americani ofereau localnicilor haine și alte produse. Un țăran, Pătrășcoiu, „*cât un brad de munte*”, spune cu înțelepciune: „*Ei ne împart țoale, dar cu ochii spre munții noștri!*” Iată de ce, se justifică senatorul gorjean, „*trebuie să deprindem poporul nostru cu munca, cu ideea că plugăria și munca e necesară, și țința actualului proiect de lege este tocmai ideea de viață, de muncă, de energie.*”⁷⁰

Aceluiași parlamentar țăranist, Costăchescu, care acuza lipsa caracterelor tari la români, Nicolae Hasnaș îi răspunde cu exemplele conservatorilor N.Filipescu sau Take Ionescu, ce se adaugă la generația de politicieni liberali. Adevărata înfățișare a oamenilor, continuă el, se vede numai când sunt puși la treabă, „*diploma searbădă pe care poate să o ia orișicine și oricând, nu arată caracterul.*”⁷¹

Constatăm că Nicolae Hasnaș nu este deloc străin de opera lui K.Marx, lucru explicabil gândindu-ne la trecutul său socialist. El selectează, pentru parlamentarii din sală, celebrul citat despre religie considerat „*ca o frază inventată de unii, pentru a asupra pe cei mulți*”, utilizat și de Mihai Eminescu în poezia „Împărat și proletar”. În propria opinie, religia este mai degrabă „*acea ușurare sufletească, este acel care se adresează spiritului, care educă, care naște, care*

67 *Ibidem*

68 *Ibidem*, p. 32

69 *Ibidem*

70 *Ibidem*

71 *Ibidem*, p. 33

crează dacă-i dăm ceea ce trebuie să-i dăm, este potolitoare și înălțătoare."⁷²

Educația religioasă, în concepția senatorului gorjean, trebuie să înceapă de la bază, „căci prin familie trebuie crescut copilul zi cu zi, minut cu minut, secundă cu secundă, în iubirea de religie, în iubirea de Dumnezeu.” Din acest motiv învățătura religioasă trebuie bine introdusă în școlile normale „astfel ca învățătorii să fie adânc pătrunși de ea, ca și ei la rândul lor să o împărtășe apoi, zi cu zi, ceas cu ceas.”⁷³

Nicolae Hasnaș vehiculează cu lejeritate conceptele operaționale de bază ale organizării vieții social-politice analizând, de exemplu, școala prin prisma relațiilor sale intrinsece cu statul. „*Va să zică – spune el – trebuie să privim educația ca o funcție socială și, în același timp, ca o afacere de stat. Deci, statul are interesul și e obligat ca educația să fie bine îndrumată și proiectată în școlile primare, unde mai cu seamă învățământul e obligatoriu.*”⁷⁴ În plus, școala fiind organul principal de funcționare corectă a mecanismelor sociale, scopul ei teoretic și practic trebuie să fie acela de a deveni o „*instituție de dezvoltare a vieții complete și de adaptare la existență, un mijloc de adâncire a existenței.*”⁷⁵ Toate acestea erau motive ca proiectul de lege avansat să mențină ținta în baza căreia școala „*să scoată din copiii țării muncitori îndemânatici, independenți și buni gospodari.*”⁷⁶

Un spațiu important îl acordă Nicolae Hasnaș școlilor pentru minorități, în viziunea sa P.N.L. fiind singura formațiune politică dispusă în abordarea tranșantă a problemei, celelalte eschivându-se, de cele mai multe ori, din motive electorale. Liberalii consideră că minoritățile trebuie să se educe în limba lor, dar atât cât trebuie, în conformitate cu interesele generale ale statului român. În aceste școli este obligatoriu să se învețe și limba română pentru că „*nu este interesul minorităților să nu cunoască limba statului în care trăiesc.*”⁷⁷

Pentru a demonstra că este la curent cu realitățile din provinciile care s-au unit cu patria-mamă, Nicolae Hasnaș trece în revistă progresele înregistrate de învățământul minorităților din Transilvania, de la introducerea guvernării românești. Astfel, numărul școlilor confesionale a crescut de la 781 la 1060, în limba maghiară, de la 261 la 314, în limba germană și de la niciuna la 32 pentru șvabi. În ce-i privește pe românii uniți, consideră că la Alba-Iulia a fost ratată șansa reunificării bisericilor ortodoxă și greco-catolică. Din acest motiv lucrurile trebuie abordate ca atare, școala conaționalilor noștri aparținând acestei confesiuni, urmând a fi tratată cu toată înțelegerea.⁷⁸

⁷² *Ibidem*

⁷³ *Ibidem*, p. 33 – 34

⁷⁴ *Ibidem*, p. 34

⁷⁵ *Ibidem*

⁷⁶ *Ibidem*

⁷⁷ *Ibidem*, p. 35

⁷⁸ *Ibidem*

Atunci când senatorul Hans Otto propune susținerea de către stat a școlilor minoritare oriunde s-ar afla peste 30 copii de vârsta școlară, Nicolae Hasnaș este categoric: „*Noi nu avem școală pentru noi și să facem pentru ei?*” El crede că mai degrabă scopul liderilor formațiunilor politice aparținând minorităților este de a se fixa cu ochii pe granițe „*și nu se gândesc decât la lucruri pe care mintea mea refuză să le primească.*”⁷⁹

Din postura de medic, Nicolae Hasnaș nu putea să neglijeze problemele de sănătate și igienă școlară. Invocând gânditori precum Rabelais (Gargantua devenise „*prin abuz de latinește și grecește, idiot, tâmpit, îndobitocit și nebun*”, fiind salvat de Teodor, un medic ilustru care-l tratează „*cu igienă, aer și muncă*”), Montaigne sau Napoleon, solicită instituirea funcției de medic școlar. „*Noi nu vroim să creem genii – spune el – ci vroim numai să creștem tinerele vlăstare sănătoase, la corp și la minte, vânjoase și robuste, oameni solizi și puternici, care, toți la un loc, vor face o țară de oameni sănătoși din care va țâșni ideea creatoare genială, după cum țâșnește apa clară din muntele maiestuos și care cu încetul și cu alte izvoare formează măreția maiestuoasă a fluviului gigant.*”⁸⁰

Luând în calcul exemplele pe care le cunoștea personal, Nicolae Hasnaș demonstrează necesitatea medicilor în școli pentru prevenirea unor boli, cum ar fi tuberculoza, generatoare de mortalitate infantilă. „*Lupta contra tuberculozei trebuie să fie începută la vârsta copilăriei...Școala ar deveni astfel un mare filtru pentru cazurile de tuberculoză*” – spune el. În preconizata reformă a instrucției publice „*latura igienică pentru educația copiilor și pentru păstrarea sănătății lor trebuie să se afle pe primul loc.*”⁸¹

Relația implicită dintre rezultatele elevilor și sănătatea acestora este de luat în calcul. „*Am văzut – mărturisește Nicolae Hasnaș – copii atinși de sifilis ereditar, de care învățătorul disperase că nu poate să facă ceva și desigur că, cu bătaie și chinuri nu face nimic, căci unui asemenea copil îi trebuie un tratament special.*”⁸²

În școli mai este nevoie și de medicul pedagog, consideră senatorul. „*Pedagogia – spune el – este o știință care are nevoie de multe cunoștințe, care este în legătură cu psihologia, cu cunoașterea creierului și cu atâtea alte cunoștințe de științe pozitive.*”⁸³

Pentru o mai bună înțelegere a filozofie proiectului de lege, senatorul de Gorj revine asupra problemei pregătirii dascălilor din învățământul rural. Este necesar ca numărul acestora să crească și să conducă la o „*instrucțiune științifică unitară.*” Este îmbrățișată călduros inițiativa ministrului Instrucțiunii Publice, C. Angelescu, de a înființa o școală normală superioară, instituție care urma să-i

79 *Ibidem*, p. 35 – 36

80 *Ibidem*, p. 37

81 *Ibidem*

82 *Ibidem*, p. 39 – 40

83 *Ibidem*, p. 40

condiționeze pe absolvenții de practicarea meseriei pentru care s-au pregătit, așa încât „*banul statului să nu se cheltuiască în zadar.*”⁸⁴

Ca și în alte situații, Nicolae Hasnaș nu ratează posibilitatea de a trage un serios semnal de alarmă asupra stării precare în care se zbătea din punct de vedere financiar corpul didactic. „*Cunoaștem și greutățile statului – spune el – dar gândiți-vă ce educație, ce foc sacru poate să insufle cel cu coatele roase și cu genunchii rupți, care se gândește cu groază la hrana de la amiazi, a lui și alor lui? Se impune o imperioasă îndreptare, statul e dator s-o facă, și cât mai iute, va fi mai bine.*”⁸⁵

În încheiere, Nicolae Hasnaș ține să precizeze că proiectul de lege „*nu e o imitație servilă a legilor anterioare*”, ci este o continuare a acestora și o punere în concordanță cu legislația adoptată după război. Inițiatorului, Ministerului Instrucțiunii Publice, îi reamintește că nu și-a făcut decât datoria „*ca un dascăl muncitor și priceput*”, exprimându-și speranța că generațiile viitoare îi vor fi recunoscătoare.⁸⁶

Între alte motive, ampla intervenție a senatorului gorjean pe problemele școlii se dorea și o susținere a ministrului C.Angelescu „*în lupta pe care o ducea pentru ridicarea maselor populare la un alt nivel de cultură.*” Susținut de I.I.C.Brătianu, înaltul demnitar avea de suportat opoziția celorlalți miniștri, care nu vedeau cu ochi buni eforturile financiare ce se făceau în ultima vreme în acest domeniu. Până și marele savant N.Iorga, referindu-se la numărul mare de școli inaugurate susținea că s-au „*făcut pereți fără să le dea suflet.*” Un reproș asemănător îl formulase principele-moștenitor Carol.⁸⁷

Bucurându-se de o relație specială cu ministrul Instrucțiunii, Nicolae Hasnaș a reușit să finalizeze multe proiecte pentru alegătorii săi. Între ele se numără, Școala Normală, Liceul Comercial, iar „*pentru Liceul Teoretic de Fete a obținut, cu primarul Titi Bălănescu, Școala primară, pe care a reparat-o, transformând-o spre a putea fi pus în funcție liceul de mai târziu.*” Împreună cu același destoinic edil, dar și cu alții, a organizat construirea localurilor pentru cele două școli primare de băieți, extinderea Școlii profesionale de fete și înființarea școlilor de meserii de la Peștișani, Șomânești, Borăscu, Logrești și Târgu-Cărbunești. A făcut eforturi pentru a le înzestra cu „*unelte, scule, în special școala de la Vădeni, căreia i-a asigurat secția ceramică din Târgu-Jiu, care, în ultimul timp stagna din lipsă de fonduri și materiale.*”⁸⁸

Elevii silitori, dar săraci, au primit burse și au fost procurate cărți pentru înzestrarea bibliotecilor școlare, cu deosebire a celor sătești.⁸⁹

84 *Ibidem*

85 *Ibidem*, p. 41

86 *Ibidem*

87 *Idem*, *În volbura vieții...*, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2010, p. 169

88 *Ibidem*, p. 170

89 A fost, în unele cazuri, foarte dezamăgit să constate că eforturile sale nu erau valorificate

Ministrul C.Angelescu a aprobat cu multă dărnicie toate aceste inițiative, dar regretabil unele dintre ele au fost desființate mai târziu de guvernările național-tărăniște, cum a fost cazul Școlii de meserii de la Șomânești.⁹⁰

Explicația acestor constante preocupări rezidă în convingerea deplină a dr.Nicolae Hasnaș, conturată încă de la venirea sa pe aceste meleaguri, că fiii gorjenilor dovedesc dragoste de învățătură. Din nefericire erau obligați să meargă „cu mâncarea în traistă, venind de prin sate depărtate, ascunse prin văgăuni, spre a-și potoli setea de învățătură la Craiova, la Rm.Vâlcea, la Turnu Severin.”⁹¹

Inițiindu-se din nou dezbateri pe marginea Legii învățământului, la 14 iunie 1924 îl regăsim pe Nicolae Hasnaș cu unele propuneri de modificare. Astfel, se alătură inițiativei introducerii obligativității pentru învățători de a-i însoți pe elevi la biserică duminica și de sărbători, dar amendamentul este respins.⁹²

Sub președinția unui alt liberal gorjean, Aristică Schileru, se constituie la 18 iunie 1924 un comitet al delegaților format din Sima Niculescu, preoții N.Ionescu și Popescu – Breasta și Nicolae Hasnaș pentru a iniția proiectul de lege menit să autorizeze Epitropia Bisericii „Sfinții Împărațiu Constantin și Elena” din Târgu-Jiu să cedeze Prefecturii Gorj un loc viran de 50.000 metri pătrați pentru a se construi Școala Normală. Expunerea de motive este prezentată de Al.Lapedatu, ministrul Cultelor și Artelor, care accentuează ideea că „în Târgu-Jiu se simte în mod imperios nevoia unui local propriu de școală normală.” Aflăm, de asemenea, că la acea dată se finalizase fundația, ceea ce determină acceptarea de către senatori a inițiativei.⁹³

În aceeași problemă, Nicolae Hasnaș a făcut diligențe la Camera Deputaților, votându-se în unanimitate legea. Lucrările, începute în a doua parte a anului 1923, după proiectul arhitectului C.Păunescu, s-au finalizat în 1925, când se montează placa de marmură din holul central ce prezintă posterității harnicii ctitori ai superbului edificiu.⁹⁴

Nicolae Hasnaș, căruia i se alătură la 26 iunie 1924 senatorii C.Rigu, I.Panaitescu, M.Fehmi, Th.G.Mândroceanu, I.Mandai și G.Teodorescu, semnează Expunerea de motive a proiectului de lege privind titularizarea corpului didactic din școlile de meserii. Este cazul maiștrilor-instructori, care niciodată nu au avut această calitate. „Cum această categorie de dascăli – subliniază documentul – depun o muncă fără preget având un rol de netăgăduit în propășirea economică suficient. Indolența unor dascăli l-a durut, dar nu putea reacționa convingător pentru că unii „erau fini de-ai politicienilor, unii chiar finii săi politici, cărora nu era de ajuns să li se spună de la obraz.” (*Ibidem*, p. 171)

90 *Ibidem*, p. 170

91 *Ibidem*, p. 168

92 „Monitorul Oficial” (Senat), nr. 78, din 1 iulie 1924, p. 1540

93 *Idem*, nr. 81, din 10 iulie 1924, p. 1704 – 1705

94 http://www.judetulgorj.info/invatamant_targu-jiu/148_licee_din_targu-jiu...

și industrială a țării, nu se mai poate ca ei să rămână în starea de inferioritate față de ceilalți membri ai corpului didactic și trebuie legați de școală, dându-li-se stabilitatea."⁹⁵

Respectivul proiect de lege, aprobat fără discuții, prevedea titularizarea provizorie pentru șefii de ateliere, maiștri și ajutoari de maiștri, de la unitățile de profil care funcționau de cel puțin 15 ani. De asemenea, învățătorilor și institutorilor care absolviseră în anul școlar 1908 – 1909 cursul de pe lângă Școala Superioară de Meserii din București li se asigura titlul definitiv de institutor în școlile inferioare de meserii.⁹⁶

În ședința din 30 iunie 1924, Nicolae Hasnaș prezintă raportul cu privire la înființarea Secțiunii pedagogice de pe lângă Universitatea București. Comisia constituită în acest sens era formată din Î.P.S.Pimen, mitropolitul Moldovei, președinte, Adolf Schulerus, C. Rigu, Nicolae Hasnaș și D. Drăghiescu. Actul legislativ avea ca obiectiv asigurarea unei educații temeinice pentru învățători, printr-o pregătire specială a cadrelor didactice de la școlile normale.⁹⁷

Așa cum va proceda de fiecare dată în timpul vacanțelor parlamentare, dar nu numai, Nicolae Hasnaș se implică în rezolvarea celorlalte probleme ale județului, cum procedează în cazul Liceului „Tudor Vladimirescu”. Directorul instituției, M.Costescu, îl solicită pentru construirea unui internat, populația școlară fiind tot mai numeroasă, „iar gazdele nu corespundeau cerințelor de igienă și educație.” Împreună au mers la ministrul de resort, dr.C.Angelescu, obținând, pentru început, un fond de 500.000 lei, organizându-se licitație publică în ziua de 2 iulie 1924.⁹⁸

Publicația „Viitorul Gorjului” din Târgu-Jiu ni-l relevă pe senatorul gorjean ca un susținător fervent al prezenței fiilor de gorjeni în învățământul superior. Alături de prefectul I.Micodin, liberal și el, adresa o „rugare” locuitorilor cu stare din județ pentru a contribui la achiziționarea în București a unui edificiu ce urma să fie transformat în cămin studentesc. Era o practică frecventă a timpului, lucru prea bine cunoscut de el, multe dintre județele țării având în proprietate asemenea așezăminte. „Cunoașteți cu toții ardoarea, iscusința și puterea de muncă a gorjenilor – se spunea în apel. Se cunoaște iarăși numărul mare de copii dornici de învățatură ce caută să se adape la luminile culturii, dar lipsurile de tot felul îi împiedică. Cunoașteți iarăși caracterul și sufletul pur românesc al gorjenilor, așa că ei ar fi far luminos de românism și naturalism în toate colțurile țării.”⁹⁹

Din precizările solicitării constatăm serioasa implicare a dr.Nicolae Hasnaș în această inițiativă, întrucât depunerile urmau a se face în contul său personal, la

95 „Monitorul Oficial” (Senat), nr. 89, din 27 iulie 1924, p. 2010

96 *Ibidem*, p. 2011

97 Dr.Nicolae Hasnaș, *op. cit.*, p. 49

98 C.Cîrstoiu, *Un secol de lumină. 1890 – 1990*, Târgu-Jiu, 1990, p. 116

99 „Viitorul Gorjului”, Târgu-Jiu, an III, nr. 2, din 12 februarie 1925, p. 3

orice bancă din oraș cu mențiunea „*Căminul studenților gorjeni*”. Pentru fiecare dintre donatori se garanta publicitate gratuită în paginile ziarului.¹⁰⁰

Visul omului politic gorjean a devenit realitate la 8 noiembrie 1927, la festivitate luând cuvântul, printre alții, Gr.Geamănu, președintele „Cercului Studențesc Gorjan” și Gh.Tătărescu, subsecretar la Interne.

Se subliniază că liderii studenților gorjeni au ținut o permanentă legătură cu fruntașii politici gorjeni Gh.Tătărescu, C.Bălănescu Nicolae Hasnaș, de data aceasta în postura de prefect, toți răspunzând cu multă sollicitudine, negociind personal închirierea imobilului și condițiile de plată. Prefectul a transmis că va alimenta necesitățile căminului cu o sumă de cel puțin 200.000 lei anual, atât cât s-a promis și de către N.Tomovici-Plopșor, predecesorul său în regimul averescan.¹⁰¹

În ședința din 31 martie 1925, Nicolae Hasnaș citește proiectul de lege prin care Facultatea de Medicină era autorizată să achiziționeze cadavre nereclamate până la gradul IV de rudenie. În discuțiile care au loc, senatorul C.Rigu nu înțelege de ce evreii nu pot depăși unele prejudecăți generate de disecețiile pe cadavre. Ei nu admit asemenea operațiuni „*căci se profanează, dar tu evreu, pe un cadavru de creștin poți face oricâte diseceții, fără ca aceasta să fie profanare!*”¹⁰²

Nicolae Hasnaș se dovedește un bun cunoscător al problemei, invocând dezordinile studențești legate de problema cadavrelor. El propune, pentru depășirea impasului, ca la toate facultățile de medicină din țară „*studenții evrei să nu disece decât pe cadavre evreești, după cum studenții creștini să nu disece decât pe cadavre de creștini.*”¹⁰³

Legea, după părerea sa, nu servește numai facultăților de medicină, ci și societăților de înmormântare evreești „*ca să arate populației evreești de naționalitate română că trebuie să contribuie și ea la învățământul medical al fiilor ei.*” În Franța și Anglia au existat probleme similare în urmă cu 25 – 30 ani, ce s-au rezolvat printr-un act normativ asemănător cu cel aflat în dezbatere.¹⁰⁴

N.G. Popovici îl susține pe omul politic gorjean, întărind propunerea ca să nu se mai îngăduie studenților evrei practicarea disecețiilor pe cadavre de creștini. I.Sanielevici solicită, la rândul său, o lege clară privind regimul acestor operațiuni medicale. Se supune la vot și se acceptă ca „*toate cadavrele bolnavilor decedați în spitale sau găsite pe calea publică, oricare ar fi naționalitatea și religia lor, care nu sunt reclamate în termen de trei zile de la deces de către rude până la al patrulea grad inclusiv*” să fie predate facultăților de medicină.¹⁰⁵

Pentru o perioadă scurtă, Nicolae Hasnaș a fost prefectul județului,

100 *Ibidem*

101 *Idem*

102 „Monitorul Oficial” (Senat), nr. 64, din 17 mai 1925, p. 1280

103 *Ibidem*, p. 1281

104 *Ibidem*

105 *Ibidem*

demnitate din care a lucrat cu mare abnegație la dezvoltarea învățământului local. Din ziarul „Gorjanul” aflăm că din inițiativa sa a luat ființă la Bălteni o școală de meserii, numită „Școala Schilerilor”, cu patru secții: Lemnărie, Cizmărie, Fierărie și Croitorie. Localul era înzestrat cu mobilier și alte materiale de urmașii lui Dincă Schileru, terenul a fost cumpărat de Prefectură, iar cursurile urmau să înceapă la 15 octombrie 1927.¹⁰⁶

Pe aceeași linie se înscriu demersurile lui Nicolae Hasnaș pentru ca localul școlii din Șomanești să fie cedat Școlii de meserii din aceeași localitate, „*una din cele mai bune școli de acest fel din județul nostru.*” Cu acest prilej i se aduceau sincere mulțumiri din partea locuitorilor.¹⁰⁷

Reținem și acțiunea din 23 octombrie 1927, când în satul Radoși, comuna Cărpiniș, a avut loc inaugurarea noului local de școală. Alături de prefect s-au aflat: I.Dem.Petrescu (senator), I.Micodin și I.Mihai-Gele, (deputați), I.Cioată (revizor școlar), C.Lianu (subrevizor școlar) și alții. Înainte de începerea festivității, oficialitățile „*s-au coborât în mijlocul sătenilor interesându-se de nevoile lor, printre care cea mai de căpetenie este lipsa porumbului.*”¹⁰⁸

În cuvântul său, Nicolae Hasnaș subliniază importanța acțiunii, destăinuindu-și mulțumirea sufletească pe care o simte văzând că „*în sfârșit sătenii s-au convins de marele rost al culturii.*” Insistând pe rolul școlii și bisericii în dezvoltarea neamului îi sfătuiește pe săteni „*să dea deplină ascultare preoților și învățătorilor.*” De asemenea, pentru acoperirea tuturor cheltuielilor aprobă din partea Prefecturii cuantumul de 10.000 lei.¹⁰⁹

Sume de bani au donat școlii senatorul I.D.Petrescu, deputatul I.Mihail-Gele și I.Cioată din partea Comitetului Școlar.¹¹⁰

Într-un articol intitulat „*Încă o școală de meserii*” se revine la inițiativa din Bălteni, în care a fost implicat și prefectul Nicolae Hasnaș. Începerea cursurilor a avut loc mai târziu de cât se preconizase, la 1 decembrie 1927, noua școală luând „*numele Schilerilor, în amintirea acestor buni fi ai Gorjului nostru.*” Directorul instituției, I.Oprișan, „*aduce mulțumiri dr.Hasnaș pentru sprijinul dat la înființarea acestei noi școli, precum și domnului Ilarie Schileru*”¹¹¹, reprezentantul urmașilor Schileri, pentru donația făcută.¹¹²

Nedezmințita disponibilitate a lui Nicolae Hasnaș, deși nu mai era prefect, de a fi în cât mai multe locuri este ilustrată și de prezența sa la Tismana, în ziua de 24 iunie 1928, la Cercul învățătorilor din zonă. Acțiunea avea în vedere, înainte de toate, sărbătorirea pensionării dascălilor Dumitru Popescu din Tismana și

106 „Gorjanul”, an IV, nr. 31, din 30 septembrie 1927, p. 3

107 *Idem*, nr. 32, din 8 – 15 octombrie 1927, p. 3

108 *Idem*, nr. 36 – 37, din 13 noiembrie, 1927, p. 2

109 *Ibidem*

110 *Ibidem*

111 Despre Ilarie Schileru în Gheorghe Nichifor, Dorina Nichifor, Andrei Popete – Pătrașcu, *Dincă Schileru – o legendă vie a Gorjului*, Craiova, Editura Sitech, 2012, p. 109 – 110

112 „Gorjanul”, an IV, nr. 44 – 45, din 18 decembrie 1927, p. 1 – 2

Dumitru Popescu din Racoți. Au mai fost prezenți: C.Neamțu, senator, I.Micodin, și Al.Mihulețu, deputați, Gh.Cămărășescu, prefectul județului, Șerban Frumușanu, avocat, Jean Bărbulescu, directorul ziarului „Gorjanul” ș.a.

Luând cuvântul, medicul subliniază rolul învățătorului ca factor cultural și afirmă că la români, ca și în alte părți războaiele s-au câștigat cu aportul esențial al dascălimii. „*Sărbătoriții de azi – spune el – trec în viața de sfătuitori, de consilieri, trec să se odihnească după o muncă istovitoare, pusă în serviciul ridicării neamului.*”¹¹³

În primăvara anului 1930 îl întâlnim pe medicul gorjean în postura de consilier comunal, pe mandatul primarului D.Manițescu.¹¹⁴

Cam în aceeași perioadă, Ștefan Bobancu, personalitate de anvergură din istoria școlii și culturii gorjene a fost omagiat de locuitorii județului.¹¹⁵ La manifestări au luat parte numeroase oficialități și cadre didactice, în frunte cu prefectul. Sărbătoarea descrisă pe larg de „Gorjanul” a întrecut cu mult cadrele unei manifestări obișnuite, luând caracterul unui adevărat eveniment, de sărbătorire a recunoștinței unui întreg județ față de acela care timp de 40 de ani „*a dat lumină din lumina lui și suflet din sufletul lui mare, miilor de elevi ce i-au trecut prin mână, care azi ocupă situații înalte, miniștri, parlamentari, medici distinși, profesori renumiți, militari apreciați etc.*”¹¹⁶

Dr. Nicolae Hasnaș, neputând lipsi de la un asemenea moment, subliniază că deși nu a fost un apropiat al distinsului profesor a recunoscut de fiecare dată că acesta și-a îndeplinit datoria față de neamul lui, cum puțini au știut să o facă. „*Pentru omul acesta superior – spune el, depășind cu lejeritate limitele de partid care i-a despărțit de-a lungul anilor, – am intervenit pe când eram la putere, să i se acorde o pensie, ca un premiu național, cum s-a acordat și altor români ardeleni care au luptat mult mai puțin pentru unitatea națională, dar văzând că în proiectul de lege ce vroiau a prezenta Corpurilor Legiuitoare vor să introducă și alți nechemați, am renunțat. De altfel am și plecat de la putere, astfel că cei de azi ar trebui să încerce, poate cu mai mulți sorți de izbândă, ca să asigure pâinea cea de toate zilele acestui mare făuritor de suflete, care n-a avut timp să se gândească la asigurarea restului vieții.*”¹¹⁷

În perioada dificilă a crizei economice din anii 1929 – 1933, depășind cu lejeritate orice bariere de partid, participă la solemnități precum cea legată

113 *Idem*, an V, nr. 24 – 25, din 30 iunie – 7 iulie 1928, p. 2 - 3

114 I. Țelină, *Instalarea noului Consiliu comunal al orașului*, în „Gorjanul”, an VII, nr.17 – 18, din 1 – 8 mai 1930, p. 1

115 Vezi, despre Șt. Bobancu, C.Lupescu, *Profesorul Ștefan Bobancu*, în „Gorjeanul”, an VI, nr. 1366, din 3 iunie 1994; Archir Iancu, *Ștefan Bobancu*, în „Amicul Tinerimei”, Târgu – Jiu, nr. unic, din iulie 1941; Gh. Nichifor, *Contribuții ale intelectualității gorjene la lupta pentru unitate națională*, în „Litua. Studii și cercetări”, vol. V, Târgu-Jiu, 1992, p. 104 –105; I. Mohor, *A murit Ștefan Bobancu*, în „Gorjanul”, an XVIII, nr. 1, din 1 – 7 ianuarie 1941

116 *Sufletul gorjenesc recunoscător*, în „Gorjanul”, an VII, nr. 17 – 18, din 1 – 8 mai 1930, p. 3

117 *Ibidem*

de inaugurarea noului local de școală de la Tismana, împreună cu prefectul național-țărănist P.Petrescu, D.Manofescu, primarul Târgu-Jiului, deputatul Nicolae Mischie și alții. Instituția urma să poarte numele lui George Coșbuc, „*prieten până la moarte al Văii Tismana, unde-și petrecea totdeauna lunile de odihnă.*”¹¹⁸

Nicolae Hasnaș le amintește celor prezenți că în calitatea sa de prefect, a crezut necesar „*să ajute la ridicarea acestei școli, ai cărei dascăli începând cu bătrânul pensionar Dumitru Popescu, fac fală județului.*”¹¹⁹

Participanților li s-a citit o emoționantă telegramă, expediată de soția poetului, Elena Coșbuc, în care se spunea: „*Mulțumesc din suflet celor ce s-au gândit să treacă la nemurire numele regretatului meu soț, care – fu de țaran fiind – le-a fost atât de drag.*”¹²⁰

Pentru ziua de 12 decembrie 1932 s-au organizat la Târgu-Jiu, din inițiativa lui Nicolae Hasnaș, acțiuni de comemorare prilejuite de împlinirea a 20 de ani de la trecerea în neființă a lui Spiru Haret, ministru reformator, dar și un mare prieten al Gorjului.¹²¹ Pentru început a avut loc o întrunire la Clubul liberal unde împreună cu C.Bălănescu și alții „*au evidențiat întreaga activitate a lui Spiru Haret, în cadrul Partidului Liberal, pe care l-a onorat și întărit.*”¹²²

Festivitățile au continuat în amfiteatrul Liceului „Tudor Vladimirescu”, seria cuvântărilor fiind deschisă tot de medicul gorjean. El a creionat situația economică, socială, școlară și morală ce domina epoca în care a trăit și lucrat marele reformator. Referindu-se cu o anume doză de patetism la „*starea de robie a țăranimii și exploatarea ce o exercita asupra ei trusturile arendășești*” sunt elogiuate inițiativele sale în direcția constituirii asociațiilor țărănești și băncilor populare. „*Înțelegând că țara nu-și poate păstra locul printre popoare – spune despre el Nicolae Hasnaș – și nici îndeplini menirea sa istorică, cu o țăranime săracă și neluminată, și-a pus toată puterea de muncă în slujba acestor idealuri, prin școală să dea poporului lumină, iar prin organizațiile cooperatiste să-i îmbunătățească starea materială.*”¹²³

Cunoscându-i bine viața și opera, Nicolae Hasnaș subliniază că în acest efort uriaș, Spiru Haret și-a luat alături preoții și învățătorii, „*considerându-i ca singurii factori reali de propășire a satelor.*” Întreaga sa activitate s-a derulat în cadrul PNL, formațiune care l-a înțeles și apreciat. „*Ce ar fi fost acest mare patriot și înțelegător al realităților, dacă n-ar fi avut organul de execuție și înțelegere? Cum putea să facă el, dintr-un umil preot sau învățător sărac, un om chemat să-*

118 *Idem*, nr. 44 – 45, din 10 decembrie 1930, p. 1 – 2

119 *Ibidem*

120 *Ibidem*

121 Gh. Nichifor, *Spiru Haret și legăturile sale cu Gorjul*, în „*Studii și articole de istorie*”, București, LXXIX, 2012, p. 197 – 208

122 „*Gorjanul*”, nr. 46 – 47, din 25 decembrie 1932

123 *Ibidem*

și spună cuvântul în treburile mari ale țării, dacă n-avea sprijinul unui partid?”
– se întreba el.¹²⁴

Abia după 20 de ani, crede omul politic gorjean, românii își dădeau seama cât de mult și-a cunoscut țara *„și cât de mare e partea lui de contribuție la redresarea și punerea zăgazurilor, care au permis, măcar în parte, dezvoltarea normală a țării.”* În opinia sa, situația din 1932 semăna mult cu perioada în care a activat Spiru Haret: *„O românie strânsă în hotarele ei firești, dar încă neînchegată sufletește; foarte zdruncinată materialicește; o țărânie împroprietărită, dar care nu poate trăi din produsul solului; o industrie complet distrusă; o funcționărie demoralizată și fără siguranța zilei de mâine; o oștire nu la nivelul nevoilor de apărare; înconjuțați de ochi haini și dușmănoși. Și, ce e mai grav, trăim vremuri de lipsă de disciplină, de ordine și autoritate, bântuiți de un politicianism nihilistic și distructiv, care nu urmărește parcă decât să lărgească și mai mult spărtura făcută în ordinea morală și socială a țării, prin niște legiuiri haotice cu care ne hărăzesc.”*¹²⁵

Este evidentă direcția de propagandă politică liberală pe care Nicolae Hasnaș o imprimă întregii manifestări. El crede că în acei ani, de guvernare național-țărănistă, principala problemă a României este lipsa unui conducător autentic. *„Eu mă rog fierbinte – spune în încheiere – rugând Cerul să ne trimită încă un Spiru Haret.”*¹²⁶

S-au exprimat cu această ocazie și alte personalități ale Gorjului: prof. C.Mihăilescu, pr.Gr.Prejbeanu, înv.Victor Pătrășcoiu, V.Voiculescu, subinspector la Cooperatie, Th.Gâlcescu, Leonida Georgescu, de la Camera Agricolă și alții. Diaconul C.Dănău, directorul Școlii Normale, a făcut propunerea ca această instituție de învățământ să primească numele lui Spiru Haret.¹²⁷

Sursele cercetate ne relevă prezența constantă a lui Nicolae Hasnaș printre slujitorii școlii. La 17 august 1933 s-au derulat lucrările Congresului Învățătorimii Gorjene, la care au luat parte aproximativ 400 persoane. În numele corpului medical aducea un omagiu onest acestui valoros segment profesional, subliniind greutățile pe care le întâmpină și pe care *„cei ce ne conduc au datoria să le împuțineze.”*¹²⁸

În zilele de 13, 14 și 15 august, Nicolae Hasnaș a luat parte la Congresul Studențimii Oltene, desfășurat la Târgu-Jiu, cu participarea a peste 300 de tineri. Într-un discurs mobilizator a întărit ideea că *„avântul tineresc este acel resort care creează totul.”* Ancorat suficient de consistent în realitățile vremii consideră că *„un naționalism bine cugetat e necesar”*, paralel cu atașamentul sincer față de meleagurile strămoșești. *„E frumos, e înălțător să spunem că acest pământ e al*

124 *Ibidem*

125 *Ibidem*

126 *Ibidem*

127 *Ibidem*

128 *Idem*, nr. 31 – 32, din 23 – 31 august 1933, p. 1

nostru și numai al nostru!” – spune el.¹²⁹

Revenit în Parlamentul țării, de data aceasta ca deputat, este preocupat din nou de starea învățământului superior, pretinzând clarificări de la ministrul C. Angelescu referitoare la slaba dotare a laboratoarelor facultăților din țară, cu deosebire ale Facultății de Medicină din București. Aceasta în antiteză la corpul profesoral ce „*strălucește prin știința ce o răsfiră cu atâta sacrificiu, atât în țară, cât și în străinătate.*”¹³⁰

În concepția sa, lipsa unei baze materiale didactice corespunzătoare conduce la faptul că „*demonstrațiile și cercetările științifice nu se pot face numai cu vorba și creta, ci mai cu seamă prin proba experiențelor și a cercetărilor, prin probele de laborator, care sunt și vizibile și concludente.*”¹³¹

Atenția deplină pe care o acordă propriei sale profesii îl face să declare că un rol aparte în pregătirea viitorilor medici îl are fiziologia experimentală, căreia peste hotare i se acordă cea mai mare însemnătate. Este regretabil că în laboratorul prof. Nițescu demonstrațiile au mai degrabă un caracter empiric, folosindu-se creta și planșa. Lipsea până și strictul necesar: „*laminoare, cilindri de înregistrare, aparate diverse, microscop, termostat, aparat de înregistrare pentru circulație și inimă, colorimetru, spectroscop, nu mai vorbim de aparate de sticlărie, porțelanuri, cauciucuri, animale de experiență etc.*”¹³²

În altă ordine de idei, îngrijorător pentru Nicolae Hasnaș este numărul redus de asistenți universitari, 4 la 450 studenți. „*Este, deci, mare nevoie – spune el – pentru a da valoarea ce trebuie să o aibă fiziologia în studiul medicinei, ca laboratorul să fie înzestrat cu cele strict necesare și cu personalul ajutător neapărat necesar.*”¹³³

Ca și în alte situații, deputatul demonstrează că poate fi partizanul celor mai neobișnuite probleme, așa cum ne-o dovedește abordarea în aceeași ședință a prețului scandalos de mare la geamuri, precum și a calității precare, în unele locuri, a învățământului românesc.¹³⁴

Vom insista, în ce ne privește, asupra celui de-al doilea aspect, care ni se pare a dispune de o succulență aparte, grație intervențiilor sale prompte, în cele mai diferite ipostaze. Pentru început are un schimb viu de replici cu deputatul Petre Andrei, cel care propune eliminarea notelor din învățământul preuniversitar și reintroducerea calificativelor inițiate de N. Iorga.¹³⁵

Răspunzându-i lui Pamfil Șeicaru, nelămurit de ce învățământul românesc are atâtea dificultăți, în condițiile în care ani în șir a fost onorat la vârf de

129 *Ibidem*, p. 3

130 „Monitorul Oficial” (Adunarea Deputaților), nr. 20, din 13 martie 1934, p. 867

131 *Ibidem*

132 *Ibidem*, p. 868

133 *Ibidem*

134 *Idem*, nr. 40, din 20 aprilie 1934, p. 1751 – 1752, 1762 – 1772

135 *Ibidem*, p. 1762

autentice valori (P.P.Negulescu, Simion Mehedinți, N.Iorga, C.Angelescu, Dim. Gusti și alții), Nicolae Hasnaș îi acordă credit numai ministrului în funcțiune, C.Angelescu. Iar atunci când același vorbitor critică instabilitatea și haosul din Facultatea de Medicină din București îi răspunde: „*Întrucât ful meu este la Facultatea de Medicină și cunosc situația vă declar că există un program serios, făcut de oameni capabili și protestez cu toată energia în contra celor afirmate de dumneavoastră.*” În replică, P.Andrei susține că înțelege acest protest ca o acțiune individuală, generată de calitatea de părinte a medicului gorjean, dar acea stare de fapt există cu adevărat, dovadă recenta adunare de protest a studenților și asistenților universitari la care a luat parte și decanul facultății.¹³⁶

Intervenția reputatului profesor universitar ieșean are în vedere și componenta calitativă a corpului profesoral din România. „*Profesorii – spune el – trebuie înviorați, trebuie refăcută mândria de odinioară a catedrei. Ce le-a surpat mândria? De ce odinioară un profesor, într-un oraș de provincie, era o autoritate? Oamenii îl salutau cu respectul cuvenit. Ei bine, ce a dus la devalorizarea acestei autorități?*” Deasupra corului de voci care strigă „*Mizeria*”, Nicolae Hasnaș are curajul să adauge: „*Profesorii nu primesc nici strictul necesar existenței lor. Atunci, cum voiți să mai producă valori intelectuale, când nu au ce mânca?*”¹³⁷

Discuția îl antrenează și pe istoricul C.C.Giurescu, parlamentar și el, care accentuează faptul că salarizarea corpului didactic este „*inferioară*”, în comparație cu alte categorii profesionale. La această afirmație, din nou replica lui Hasnaș este necruțătoare: „*Prin urmare, tot proasta salarizare este de vină!*”¹³⁸

Același Pamfil Șeicaru solicită acordarea unei atenții sporite bacalaureatului, examenul generând un control eficient asupra tuturor celor care pătrund în învățământul superior. Nici de această dată dată parlamentarul gorjean nu poate sta locului, reproșând calitatea nesatisfăcătoare a pregătirii unor cadre didactice. „*Nu știți – spune el – că sunt profesori universitari care țin un singur curs pe an și că sunt profesori universitari care stau acasă la București și profesează la Cluj? Nu știți că la Facultatea de Drept elevii umblă cu limba scoasă după profesori ca să-i aducă la cursuri?*”¹³⁹

Renumitul gazetar, în postura de membru al Camerei acum, admite observația lui Hasnaș și duce ideea mai departe. „*Prin urmare – spune el – trebuie o organizare în bloc, în care nici acest drept sfânt al profesorului universitar să nu fie afară de sub control. Nimeni să nu aibă dreptul să fie ignorant și leneș!*”¹⁴⁰

Pamfil Șeicaru recomandă o atenție sporită și mult discernământ în procesul de elaborare a regulamentului organizării bacalaureatului. Ministrul Instrucțiunii, dr. C.Angelescu, îl asigură că acest document „*nu poate să cuprindă*

136 *Ibidem*, p. 1764

137 *Ibidem*

138 *Ibidem*, p. 1765

139 *Ibidem*

140 *Ibidem*

alceva decât ceea ce este în lege.” Și de această dată Nicolae Hasnaș nu se poate abține, exclamând: „*Câteodată lucrurile se mai încurcă și regulamentul iese altfel decât legea!*...”¹⁴¹

În contextul aceleiași discuții, la observația deputatului I.Florian, care sugerează ca examenele să fie scrise și orale, omul politic târgujian adaugă cu nedisimulat umor: „*La Parlament examenele sunt numai orale!*”¹⁴²

Amănunte despre starea învățământului gorjean ne sunt prilejuite de intervenția național – țărănistului, G.Bota, partizan al ideii că majoritatea șomerilor din România provin din rândul intelectualilor. Nicolae Hasnaș îl oprește, comentând că în județul său guvernele reprezentând partidul vorbitorului au desființat patru școli profesionale, generând enorme dificultăți în pregătirea tineretului.¹⁴³

Intervenția parlamentarului gorjean îl favorizează pe Francisc Krauter, reprezentant al comunității germane, susținător al faptului că legiuitorul are obligația să intervină „*printr-o selecționare făcută pe criterii obiective, ca fiecare tânăr să poată ajunge la o îndeletnicire corespunzătoare aptitudinilor sale și nevoii societății în care trăiește.*”¹⁴⁴

Prezența constantă a deputatului gorjean la dezbaterile acestui proiect de lege demonstrează interesul special pe care-l poartă învățământului secundar, chiar dacă proprii săi copii nu mai erau pe băncile liceului. Susținut și de prof. I.Petrovici, de alte cadre didactice și medici parlamentari, propune un amendament care introduce obligativitatea ca la examenul de bacalaureat să participe și un profesor de la școala unde au învățat elevii. Motivația ni se pare realistă și de bun simț: „*Acești copii sunt emoționați și au mai mult curaj atunci când văd lângă ei unul din profesorii cu care au învățat.*”¹⁴⁵

Raportorul legii, St.Pop, consideră pozitivă solicitarea lui Nicolae Hasnaș, dar crede că este complicat de pus în practică. Dr.Macovescu opinează, la rândul său, că „*propunerea domnului dr.Hasnaș este foarte justă, obiecțiunile pe care le-a făcut domnia-sa fiind foarte întemeiate.*” După ce detaliază, cu elemente din experiența personală de elev și student, insistă pentru admiterea amendamentului „*prevăzând în acest articol dispoziția să facă parte din această comisie cel puțin doi profesori de la școala candidaților.*”¹⁴⁶

În ședința din 26 aprilie 1934, Nicolae Hasnaș apreciază inițiativa legislativă a dr.C.Angelescu, ministrul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, ca fiind pornită „*dintr-o cunoaștere adâncă a nevoilor țării, cât și din spiritul acela de construcție bine studiată, pe care omul de știință, care este medicul, îl împlântă,*

141 *Ibidem*

142 *Ibidem*

143 *Ibidem*

144 *Ibidem*, p. 1772

145 *Idem*, nr. 41, din 24 aprilie 1934, p. 1796

146 *Ibidem*

*il infiltrează în tot ceea ce alcătuiește o operă științifică.*¹⁴⁷

Precizăm și noi că revenirea în fruntea acestui departament a lui C. Angelescu, veritabil urmaș al lui Spiru Haret, a însemnat reluarea eforturilor pentru reducerea decalajului dintre învățământul românesc și cel al statelor dezvoltate. Pentru aceasta, a inițiat un amplu program de revizuire a legislației școlare și de refacere a infrastructurii, printr-o activitate sporită de investiții. Este totodată promotorul unei noi viziuni asupra finalității școlii, privită înainte de toate ca formator de caractere și abia apoi ca transmițător de cunoștințe.¹⁴⁸

Înțelegând suficient de bine toate aceste deziderate, Nicolae Hasnaș discutând despre starea învățământului românesc reproșează instabilitatea legislativă în domeniu. *„Ce vreți să mai știe bietul nostru copil – spune el – și cum ne mai mirăm noi de ineficiența cu care iese din liceu, când în fiecare an se schimbă regulamentul, se schimbă cărțile de studiu și se schimbă chiar anii de studii?”*¹⁴⁹

În concepția sa liceul *„trebuie să fie un studiu de cultură generală unitară, cu foarte puțină bifurcațiune, deoarece cunoștințele de specialitate se determină pe urmă.”* Afirmația și-o susține cu ultimul număr al revistei franceze „Le Mois”, unde se prezintă pe larg Congresul Învățătorilor de la Paris ce a pledat consecvent *„pentru cultura unitară a întregii populații.”*¹⁵⁰

Aproape penesimțite, discursul său alunecă spre ideea necesității dezvoltării culturii elevilor din mediul rural și tot acum aduce în discuție obligativitatea introducerii disciplinei Igienă, predată de medicii școlari. Se reamintește că în guvernarea liberală anterioară, la sugestia sa, ministrul C. Angelescu a acceptat introducerea funcției de medic școlar, ce nu s-a finalizat însă în practică nici până la acea dată. *„Actualmente – precizează Nicolae Hasnaș – domnul ministru a dat un fel de circulară care este iluzorie, deoarece dispozițiile prevăzute în ea nu se aplică, medicii școlari care trebuie să fie în școlile rurale și la universități, nu sunt nicăieri.”*¹⁵¹

După părerea sa, medicul nu trebuie să-i vadă pe elevi doar la orele de curs, *„el trebuie să fie ca un părinte al copilului, iar copilul să aibă un carnet în care medicul să treacă observațiile lui.”*¹⁵²

Vorbitorul, fire hotărâtă, ține la convingerile sale, neputând fi oprit nici de vociferările din sală, cărora le răspunde pe un ton decis: *„Eu vreau ca toate prevederile din lege să ia ființă și, după cum profesorul de istorie, de limba română sau de științe este trecut la buget, tot așa să fie trecut și profesorul de*

147 *Idem*, nr. 48, din 15 mai 1934, p. 2373

148 I. Voiculescu, I.T. Hagi, *Opera guvernului liberal (1933 – 1937)*, București, Editura Apollo, 1937, p. 159 – 160

149 „Monitorul Oficial”, *loc. cit.*

150 *Ibidem*

151 *Ibidem*, p. 2374

152 *Ibidem*

igienă.”¹⁵³

Atitudinea sa decisă îl determină pe C.Angelescu să-i promită solemn că va obliga fiecare școală să aibă medicul ei. Puțin sceptic, în ceea ce privește aplicarea unei asemenea măsuri, strecoară totuși precizarea că România suferă, înainte de toate, de nerespectarea legilor. Intervenind, Nicolae Hasnaș propune extinderea titularizării medicilor de la școlile cu internat la toate celelalte unități de învățământ și mai cere „*ca acești medici să nu fie plătiți cu leafă de mizerie de 1000 lei, ci să fie plătiți ca și ceilalți profesori, care și ei, slavă Domnului sunt plătiți cu salarii destul de mediocre.*”¹⁵⁴

În această fază a dezbaterilor din ziua respectivă regăsim o remarcă ilustrativă pentru comportamentul în Parlament al lui Nicolae Hasnaș. Făcând aluzie la dese sale întreruperi, în timp ce deputații își exprimă punctele de vedere, Șt.Mihăiescu observă: „*Domnul dr.Hasnaș, cred că de la această tribună să fi învățat ceva, cum te-a ascultat pe dumneata opoziția. Majoritatea era aceea care te întrerupea. Te rugăm ca tot așa să te porți și dumneata față de noi.*”¹⁵⁵

Legea învățământului secundar, la dezbaterile căreia deputatul gorjean a fost mai mult decât activ, a fost adoptată la 7 mai 1934, reorganizând școala în două cicluri: inferior (gimnaziu), cu patru ani de studiu, pentru a forma la elevi cultura generală și superior (liceu), tot cu patru ani de studiu, având menirea să întregască și să aprofundeze elementele de cultură generală în primii trei ani și să-l orienteze în ultimul an, fie spre filiera literară, fie spre cea științifică, în vederea admiterii la facultate.

Clasele gimnaziale se numerotau de la I la IV, iar cele de liceu de la V la VIII. Școlile secundare erau separate, de băieți și de fete, iar cursurile se făceau în limba română, cu posibilitatea introducerii ca obiecte facultative și limbile minorităților, acolo unde era cazul.

Pentru a se putea înscrie la universități, absolvenții liceelor aveau obligația de a promova examenul de bacalaureat, susținut în fața unei comisii formate din opt membri, având în frunte un profesor sau conferențiar universitar, ori un fost inspector general al învățământului secundar. Examenul consta în probe scrise eliminatorii și orale.¹⁵⁶

Bunele raporturi, stabilite de-a lungul anilor între Nicolae Hasnaș și ministrul C.Angelescu, sunt ilustrate și de faptul că la începutul anului școlar, în septembrie 1934, împreună au deschis în Gorj adunarea festivă organizată cu acest prilej.¹⁵⁷

153 *Ibidem*

154 *Ibidem*

155 *Ibidem*

156 C. Hamangiu (fondator), *Codul General al României (Codurile, Legile și Regulamentele uzuale în vigoare)*, 1856 – 1935, vol. XXII, *Legi uzuale cuprinzând întreaga legislație a anului 1934*, București, Imprimeria Centrală, 1935, p. 231 – 269

157 „Gorjanul”, an XI, nr. 38, din 21 septembrie 1934, p. 3

Sușținător consecvent al învățământului din Gorj, Nicolae Hasnaș îl ajută pe directorul Th. Gâlcescu, nimeni altul decât finul său, (dar ce importanță are aceasta, dacă este vizat un scop nobil?!), numit la cârma Liceului „Tudor Vladimirescu” în 1933, să obțină finanțare pentru o instalație de baie modernă.¹⁵⁸

După un obicei, intrat deja în fire, în perioadele de răgaz, Nicolae Hasnaș își face timp pentru a lua parte la momentele festive organizate de comunitățile locale gorjene. La 2 decembrie 1934 a fost inaugurată școala de la Costeni, denumită „Gheorghe Tătărescu”, pentru ca peste o săptămână același lucru să se petreacă la Strâmba-Vulcan. Însoțit de Al. Crăciunescu, deputatul a insistat în cuvântul său asupra laturii practice a învățământului, absolut necesară pregătirii pentru viață a tinerelor vlăstare.¹⁵⁹

În septembrie 1935 îl regăsim la solemnitățile de la Musculești, unde a fost inaugurat bustul și Școala „Aristică D. Schileru”, colegul său gorjean din Senat, decedat în 1925.¹⁶⁰

A susținut învățământul și a exercitat funcția de președinte al mai multor comitete școlare, având meritul de a fi contribuit la ridicarea localurilor Școlii Normale „Spiru Haret”, Școlii Comerciale, școlilor de meserii de la Peștișani, Borăscu, Bâlteni etc. Lui i se datorează instalarea băilor de la Liceul „Tudor Vladimirescu” și împreună cu primarul C. Bălănescu „*dă viață liceului de fete și construiește localul școlilor primare din Târgu-Jiu*”, iar pentru celelalte școli din județ „*aduce de la centru însemnate fonduri.*”

Învățătorii, categorie profesională foarte respectată de dr. Nicolae Hasnaș, au avut în aprilie 1937 Conferința regională la care au luat parte circa 200 persoane din plasele Peșteana și Turceni, în frunte cu P. Popeangă, inspector școlar. A fost prezent și „*Hasnaș, deputat, prietenul dintotdeauna al dascălimii gorjene.*”¹⁶¹

Luna următoare, mai 1937, a găzduit la Tismana o altă conferință regională, reunind învățătorii din plaiul Vulcanului, cărora li s-au alăturat președinții cercurilor culturale din întregul județ. Între invitații de onoare s-a aflat și Nicolae Hasnaș, care în intervenția sa a subliniat „*rolul de căpetenie pe care învățătorimea îl joacă în viața unui stat civilizată și jertfele ce se pretind acestora în desfășurarea prodigioasei lor activități.*” Îi asigură pe cei prezenți că oricând va fi aproape de școala gorjeană și dascălii ei, pentru a-i sprijini la nevoie.¹⁶²

Sușținător consecvent al școlii, Nicolae Hasnaș presimte că războiul va veni cât de curând, ceea ce-l determină să pretindă o atenție sporită pentru cei 350 elevi ai Școlii Normale din Târgu-Jiu. „*Cu nebunia aceasta în care fascismul a aruncat Europa – spune el – nu peste mult timp unii dintre aceștia vor fi sortiți morții, într-un război nimicitor ce bate la ușă. Dar până atunci suntem datori să*

158 C. Cîrstoiu, *op. cit.*, p. 205

159 „Gorjanul”, an XI, nr. 49, din 12 decembrie 1934, p. 1

160 *Idem*, an XII, nr. 37, din 15 – 22 septembrie 1935, p. 11

161 *Idem*, nr. 15, din 25 aprilie 1937, p. 3

162 *Idem*, nr. 20, din 31 mai 1937, p. 1 – 2

ne gândim la viața acestor elevi. Știți foarte bine că școala nu are apă curentă și elevii intră în sala de mese fără a avea unde să se spele pe mâini. La closete avem doar patru cabine, de tip turcesc, fără apă. N-avem baie. Elevii ar trebui să facă săptămânal baie, dar unde? La baia comunală din parc, se pot duce o dată pe lună. Apoi, după baie, fac trei kilometri pe jos, până la internat și vă dați seama la câte îmbolnăviri și epidemii sunt expuși. Clădirea școlii încă nu este legată de rețeaua electrică. Seara meditația se face la lumina petromaxurilor, or a unor lămpi cu petrol. Dimineața în spălătorul improvizat la etaj, la cele 20 robinete pot intra câte 30-40 elevi. Deci, se spală în câte 6-7 serii și numai după ce ei pompează, manual, apa, din singurul puț din curte, de la care se ia apa și pentru bucătărie. Vă spun, cu mâna pe inimă că niciun medic n-ar avea curajul să dea aviz unei colectivități școlare în asemenea condiții în care, în primul rând luptăm cu râia și păduchii. Și totuși trebuie să funcționăm! Și să folosim orice prilej pentru ameliorarea acestei stări de lucruri."¹⁶³

Un moment important al vieții lui Nicolae Hasnaș este pensionarea sa în luna noiembrie 1937. Festivitatea, emoționantă pentru toți participanții, a prilejuit și prezența între vorbitori a dascălilor.

Al. Crăciunescu, revizorul școlar al județului, insistă pe ideea că „*omul Hasnaș*” este o inteligență sclipitoare, de o vastă cultură, cu suflet nobil și putere de muncă impresionantă, ceea ce îi oferă dimensiunea uneia din cele mai proeminente și reprezentative figuri ale Gorjului. Accentuează faptul că medicul și omul politic gorjean s-a bizuit întotdeauna pe învățători, „*adevărații luminători și conducători ai satelor.*”¹⁶⁴

Directorul Școlii Normale din Târgu-Jiu, C. Michăilescu, prieten de 18 ani al lui Nicolae Hasnaș, evidențiază caracterul său integru, iscusința desăvârșită ca medic, firea deschisă și prietenoasă. Referindu-se la ajutorul pe care l-a acordat instituției pe care o conduce, nu uită să amintească implicarea deputatului în achiziționarea terenului de la Biserica Olari, pe care s-a ridicat clădirea școlii, precum și obținerea de la Ministerul Instrucțiunii Publice a celor 11 milioane lei necesari construcției. Nu numai corpul profesoral îi este recunoscător, ci și numărul mare de învățători care s-au pregătit la Târgu-Jiu, funcționând pe întreg cuprinsul țării.¹⁶⁵

Th. Gâlcescu, directorul Liceului „Tudor Vladimirescu”, evidențiază eforturile deputatului în domeniul învățământului secundar: susținerea Școlii Normale, edificarea localului Școlii Comerciale și trecerea sa la bugetul statului, înființarea Liceului de Fete etc. Pentru unitatea pe care o conduce a obținut de la minister 45 de burse, o instalație completă de baie, bani pentru înființarea și înzestrarea internatului și multe altele. Toate acestea își au sorgintea în autoritatea

¹⁶³ Valer Popa, *Coloana „Recunoștinței fără sfârșit”*, în „Portal Măiastra”, Târgu-Jiu, an VII, nr. 1 – 2 (26 – 27), 2011, p. 18 – 19

¹⁶⁴ „Gorjanul”, nr. 45 – 46, din 1 – 8 decembrie 1937

¹⁶⁵ *Ibidem*

și prestigiul de care se bucură omul politic gorjean „glasul său fiind ascultat oriunde merge pentru că toți știm că, spre deosebire de alții, nu cere pentru el.”¹⁶⁶

În final, A.Crăciunescu, revizorul școlar, dă citire telegramei Centrului învățătoresc Tismana și altora, primite din județ și țară, în care Nicolae Hasnaș este felicitat călduros.¹⁶⁷

În anii grei ai războiului, precum și după aceea, medicul gorjean s-a aflat în continuare alături de școala gorjeană. Un număr însemnat de elevi au beneficiat de susținerea sa materială și tot el a condus grupul de inițiativă de la Gorj pentru începerea demersurilor vizând înființarea Universității de la Craiova.

---

166 *Ibidem*

167 *Ibidem*